

Muistion on koonnut erityisasiantuntija Ari Korhonen

Katsaus ajankohtaisiin varautumis- ja turvallisuuskysymyksiin

Varautumistoimia ja kehittämistyötä sähkökatkojen varalle tulee edelleen jatkaa

Leuto talvi helpotti Euroopan energiapulaa, eikä sähköpula johtuvien sähkökatkojen riski muodostunut merkittäväksi missään vaiheessa. Myös sähköomavaraisuus on parantunut Olkiluoto 3:n aloitettua sähkön tuotannon.

Energiapulan mahdollisuus Euroopassa ei kuitenkaan ole vielä ohi. Eurooppa on riippuvainen maakaasua korvaavista energiavarannoista ja eri talvina kulutus voi vaihdella runsaastikin. Tämä pitää sähköpulan riskin edelleen korkealla. Lisäksi Venäjän lisääntynyt tiedustelu viittaisi sabotaasin kasvaneeseen riskiin mm. sähköverkkojen osalta: <https://yle.fi/a/74-20027675>

Kuntaliiton tekemän kyselyn mukaan myös kuntien varautuminen sähkökatkoihin on parantunut. Seitsemän kymmenestä kunnasta on lisännyt varavoimakonekapasiteettia tai varavoimakoneiden hankinta on käynnissä. Myös energiansäästötoimia on edistetty laajasti. Sähkökatkoihin on varauduttu palvelutoiminnassa päivittämällä suunnitelmia sekä ohjeistamalla henkilökunta, varustamalla tiloja (esim. turvakaapit), antamalla asiakasinformaatiota (erityisesti vesihuolto) sekä tiedottamalla kuntalaisia yleisesti.

Varavoimakoneiden määrä koetaan edelleen liian vähäiseksi. Vain yksi kymmenestä kunnasta ilmoittaa, että varavoimakoneita on riittävästi. 45 %:lla kuntia varavoimakoneita on jonkin verran, mutta ei kaikkiin tarpeellisiin kohteisiin. 44 %:lla varavoimakoneita on vain muutama kriittiseen kohteeseen.

Venäjän tiedustelutoiminta

Julkisuudessa olleiden tietojen perusteella Venäjällä on aktiivista tiedustelutoimintaa useissa Euroopan maissa, johon liittyy myös sabotaasin uhka (<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/venajan-sotilasalukset-kartoittavat-suomen-lahimeria-tarkoituksena-pahimmillaan-sabotaasi-pohjoismaiset-yleisradiot-selvittivat/8679108#gs.wj21uy>). Puolassa jäi hetki sitten kiinni venäläisten vakoilijoiden rinki, joka oli sijoittanut kameroita kriittisiin kohteisiin (<https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/9a8e5164-a661-4ba6-abae-b4459500f0af>). Ohessa on SUPO:n kuvaus Suomessa tapahtuvasta tiedustelusta: <https://supo.fi/tiedustelu-ja-vaikuttaminen>

On tärkeää, että reagoimme tiedusteluun ja osoitamme, että meillä on toimintakykyä niin tiedustelun havaitsemiseen kuin torjumiseen. Suljettujen alueiden turvajärjestelmät (lukitukset, aidatut alueet) ja kulunvalvonta tulee pitää ajan tasalla. Jos keskeinen toimija on kunnan omistama yhtiö, on syytä varmistaa, että myös siellä reagoidaan tiedusteluun ja sabotaasiin liittyviin uhkiin.

Paikkatiedon julkaiseminen avoimien rajapintojen kautta on ollut säännöllisesti keskusteluissa eri asiantuntijatapaamisissa. Kriittisen infrastruktuurin yksityiskohtaisia sijaintitietoja ei tule julkaista avoimissa tietopalveluissa tai rajapinnoissa. Jos tietoja on avoimesti julkaistu, kriittiset tiedot tulisi suodattaa pois ensi tilassa. Asiantuntijoille tietoja välitetään salattujen rajapintojen välityksellä. Kuntalaisille tarpeellista tietoa tarjottavien palvelujen saatavuudesta voi esittää yleistetymin kartalla. Asiakkaat (joiden tarkoituksenaan vilpittömyydestä on hyvä varmistua) voivat tarvittaessa pyytää esim. rakentamishankkeita varten täsmällisemmät tiedot erikseen kunnasta.

Lisätietoja digitaalisen tiedon julkaisemiseen liittyvistä suosituksista saa Kuntaliitosta rakennetun ympäristön digitalisaation erityisasiantuntija Päivi Tiihoselta (paivi.tiihonen@kuntaliitto.fi).

Huoltovarmuuden kehittäminen

Huoltovarmuuden lähtökohtana on ollut varmistaa markkinoilta tarvittavien tuotteiden saanti, varmistaa jatkuvuudenhallinnan kautta huoltovarmuuden edellytykset turvaava toiminta sekä viimesijaisena varmistaa varmuusvarastoinnilla välttämättömien aineiden, tarvikkeiden, lääkkeiden ja ruoan saataavuus.

Kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulla on merkittävä määrä yhteiskunnan keskeisiä palveluita ja infrastruktuuria. Valmiuslaki edellyttää, että kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee varmistaa erilaisilla varautumistoimenpiteillä kriittisten tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa. Normaaliaikana palveluiden lakisääteisyys edellyttää toiminnan turvaamisen myös häiriötilanteissa.

Kuntien tai hyvinvointialueiden huoltovarmuudesta ei määrätä lainsäädännössä. Myöskään huoltovarmuuden periaatepäätökset eivät ota kantaa, millä tavoin tai kuinka pitkäksi aikaa huoltovarmuus tulisi lähtökohtaisesti varmistaa kunnan tai hyvinvointialueiden toiminnoissa. Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteossa (VN 2022:59) todetaan, että julkisilla toimijoilla on varautumisvelvollisuus omassa toiminnassaan, johon sisältyy myös riittävä oma materiaallinen varautuminen. Sen sijaan määritelmää tai suositusta, mitä riittävällä materiaalilla varautumisella tarkoitetaan, ei ole olemassa. Huoltovarmuus on kullakin julkisella palvelun järjestäjällä toimijan itsensä arvioima.

Kansallinen riskiarvio (<https://intermin.fi/pelastustoimi/varautuminen/kansallinen-riskiarvio>) ja sen uhkamallit osoittavat, millaisiin tilanteisiin huoltovarmuutta tulisi rakentaa. Kukin häiriötilanne aiheuttaa erilaisia vaikutuksia ja näitä tulisi pystyä huoltovarmuuden näkökulmasta selkiyttämään paremman varautumistason saavuttamiseksi. Esimerkiksi sotilaallisessa tilanteessa korostuu infrastruktuurin korjaaminen ja materiaalien saatavuus painottuu huoltovarmuudessa. Pandemiassa tärkeää on suojavarusteiden saatavuus. Väestönsiirtoihin liittyvässä huoltovarmuudessa korostuu perusmajoitus-, ruoka-, ja saniteettifasilitettien saatavuus. Lakko voi puolestaan aiheuttaa ongelmia ruoan saantiin ja jakeluun.

Huoltovarmuustarpeiden arvioinnissa tulee ottaa huomioon mahdolliset pakolaistilanteet ja niiden vaikutukset. Pakolaismäärät voivat muodostaa myös kuormittavaa painetta huoltovarmuudelle ja palveluille. Koska laajamittaisen maahantulon syyt voivat olla moninaiset, on muun muassa tulijoiden iällä väistämätön vaikutus mihin palveluntarpeet kohdentuvat. Varhaiskasvatus- ja perusopetuspalvelut ovat osoittautuneet hyvinkin välttämättömiksi pakolaistilanteissa. Pakolaistilanne merkitsee aina tarvetta lisätiloille sekä kasvavalle ruokatarpeelle, terveystarkastuksille ja lääkintähuollolle. Huoltovarmuussuunnittelussa tulee huomioida pakolaistilanteen mahdolliset vaikutukset välttämättömien palveluiden, aineiden tarvikkeiden ja ruoan saantiin.

Julkisilla palvelujärjestäjillä huoltovarmuus on usein riippuvainen markkinoiden toiminnasta joko suoraan tai sitten yhtiöiden kautta. Näin ollen huoltovarmuuden tason parantaminen tarkoittaa uusia määrityksiä hankintasopimuksiin tai varastoinnin lisäämistä. Kuntien resurssi hallita huoltovarmuutta

sopimuksien, logistiikan ja varastoinnin näkökulmasta on rajallinen. Yksi mahdollisuus huoltovarmuuden kehittämiseksi ovat inhouse-yhtiöt. Tällöin omistajat (esim. hyvinvointialue, kunnat) voivat keskittää varastointia ja hankintaosaamista inhouse-toimijalle. Myös varastointikierron osalta kustannukset pienenevät, jos toimijoita on enemmän.

Kuntaliitto pyrkii yhteistyössä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa luomaan kuluvan vuoden aikana edellytyksiä huoltovarmuuden kehittämiseksi kunnissa.

Evakuoinnit, väestönsiirrot ja väestönsuojelu

Evakuointiin ja väestönsiirtoihin varautumisessa on havaittu päivitystarpeita. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuun siirtyminen hyvinvointialueille aiheuttaa myös tarpeen tarkastella muuttuvia vastuita ja niiden vaikutuksia varautumiseen.

Kuntaliitto on koonnut muistion väestönsuojelun ja evakuoinnin vastuista. Muistio on ohessa liitteenä. (Liite 1: Väestön siirtäminen ja majoittaminen - varautuminen pelastustoimintaan, väestönsuojeluun ja evakuointiin).

Toimivalta häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa kirjattava hallintosääntöön 30.9.2023 mennessä

Kuntalain 90 § on lisätty 3 momentti, jonka mukaisesti hallintosäännössä annetaan tarpeelliset määräykset hallinnon ja toiminnan järjestämisestä, päätöksenteko- ja hallintomenettelystä sekä valtuuston toiminnasta poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa. Hallintosäännön on oltava 90 §:n 3 momentissa säädetyn mukainen viimeistään **30 päivänä syyskuuta 2023**.

Kuntaliiton hallintosääntömalliin on päivitetty säännökset toimivallan siirtämisestä (luku 7). Hallintosääntömalli löytyy oheisesta liitteestä:
<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2023/2239-kunnan-hallintosaantomalli>

SUOMEN KUNTALIITTO